

CAMPS I ARBOIX, POLÍTIC A CONTRAVENT

HISTORIADOR I JURISTA, AMIC DE CARLES RAHOLA, FOU ALCALDE DE GIRONA DURANT LA REVOLTA MILITAR DEL 36

Quan es compleixen 70 anys de la desfeta, en aquells moments de catàstrofe per al país, quan la tragèdia d'un poble envaïa les carreteres de les dues Catalunyaes, alguns van trobar al costat nord de la ratlla un home educat, ben vestit, de maneres exquisides i d'un to de veu agut que treballava al consolat espanyol a Perpinyà (juntament amb un altre gironí il·lustre, Puig Pujades). Aquest interlocutor amatent, disposat a ajudar l'allau de refugiats que va desbordar totes les previsions, era Joaquim de Camps i Arboix (Girona, 1894 – Barcelona, 1975), l'alcalde oblidat de Girona.

QUIM TORRA I PLA > TEXT

Qui va ser Camps i Arboix? Advocat, historiador, amic de Nicolau d'Olwer, Carles Rahola o Rafael Masó, de Claudi Ametlla, Josep Irla o Rovira i Virgili, periodista de tantes aventures editorials gironines, l'home d'Acció Catalana a Girona primer i d'Esquerra Republicana després, alcalde de la ciutat en dues ocasions: la primera, quan va proclamar l'Estat català emulant Companys, i la segona, durant els perillosíssims dies de començament de la revolta militar del 36. Però ja no ens en recordem. L'hem perdut. L'il·lustre cadàver exquisit de Camps no té exhumador.

L'autor de *La masia catalana*, de *Les cases pairals catalanes*, de la *Història*

de la *Solidaritat Catalana*, de *Verntallat*, *cabdill dels remences*, de la millor història del Parlament de Catalunya mai publicada, de les biografies de Josep Maria Pi Sunyer o Duran i Bas, de desenes d'articles periodístics en diaris gironins republicans i, després, a la *Revista Jurídica de Catalunya* i, sí, també, a la *Revista de Derecho Agrario Español*, a *La Vanguardia* o *Destino*, és avui un perfecte fantasma.

Va ser un exili amarg i trist, amb el record sempre present del que el seu company de partit Claudi Ametlla va qualificar de «paradís perdut»

Estudiar Camps i Arboix és estudiar un tros de la història impossible del nostre país. Gironí, liberal, catalanista, Camps era el prototip d'intel·lectual d'Acció Catalana (com Nicolau o Rovira), que s'implicà a fons políticament, sovint amb resultats agres i fracassos contundents, i que assumí la derrota de Catalunya i l'exili. Depurat pel Tribunal de Responsabilidades Políticas, no va poder tornar fins al 1948. Perpinyà, París i Buenos Aires van ser les ciutats on va viure exiliat, tot enyorant Girona i Canet de la Tallada.

Va ser un exili amarg i trist, amb el record sempre present del que el seu company de partit Claudi Ametlla va qualificar de «paradís perdut»; un exili marcat,

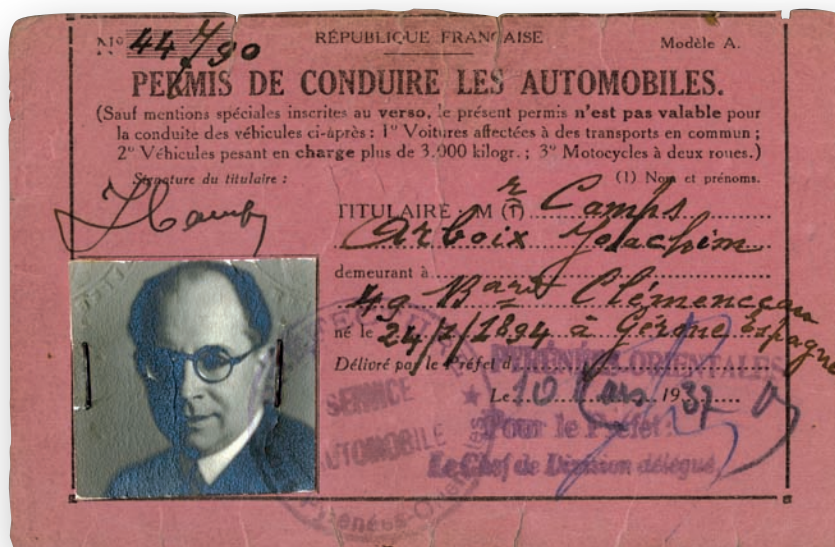
en el seu cas, per un crim: l'afusellament del seu amic Carles Rahola, a qui va dedicar l'any 1945 un emotiu discurs d'homenatge que és una de les millors peces escrites sobre aquesta abominable injustícia i que reproduïm complet.

Un fons per explorar

Aquest discurs és un dels textos inèdits del Fons Camps i Arboix que es conserven a l'Arxiu Nacional de Catalunya. El Fons inclou també centenars d'articles i petits assaigs, les seves notes i apunts de tots els llibres que, d'una manera ingent, colossal, va publicar els últims anys de la seva vida, quan va tornar al seu país i va dedicar-se a l'advocacia i a recuperar la memòria del seu poble amb una intensitat desbordant i excessiva. Sembla talment que Camps hagués sentit una necessitat extrema de salvar uns paisatges i una història. Curiosament, l'Arxiu conserva també una novel·la no publicada mai que va presentar a la primera convocatòria del premi Josep Pla, titulada *A contravent (sic)*. El premi el va guanyar Terenci Moix. Finalment, es troben igualment al Fons alguns exemplars de la que potser ha estat la millor revista editada a l'exili, els *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials* (coneguts com els «Quaderns de Perpinyà»), on col·laboraven, a més de Joaquim de Camps, algunes de les perso-

nalitats intel·lectualment més brillants de la Catalunya impossible: Rovira i Virgili, Amadeu Hurtado, Ferran Cuito, Claudi Ametlla, Emili Vigo o Eugeni

Va tornar a Catalunya l'any 1949, i es va trobar un país gris, bullit, ple de sutge, envilit pel franquisme, el seu «enemic irreconciliable»

>> Camps i Arboix posseïa un carnet de conduir francès expedit l'any 1937.

Xammar. La publicació només va durar dos anys, i Camps encara va tenir temps de provar l'èxode argentí fins que a final dels anys quaranta, quan tot l'exili encarava la certesa que la dictadura franquista no cauria, tornà al seu país ferit de mort.

Avui, el seu prestigi com a jurista i com a historiador segueix intacte; els seus llibres es llegeixen planerament i han aguantat perfectament el pas del temps, fins acaben sorprenent per la go-

CARLES RAHOLA, EL CIUTADÀ «APACIBLE»

Text inèdit d'homenatge a Carles Rahola, llegit per Camps i Arboix al Casal de Catalunya de Perpinyà, en ocasió del 6è aniversari de la mort de l'escriptor.

JO VOLDRIA, AMICS, OFERIR-VOS una estampa viva de la fisonomia moral de Carles Rahola; acostar-vos a l'home per una pinzellada descriptiva del seu tret temperamental més característic: la seva apacibilitat. Carles Rahola és, abans que tot, un home apacible. La seva producció literària, el seu estil, eren apacibles; la seva erudició el portava principalment vers els temes monogràfics, al marge dels temes històrics de combat, vers els temes que constitueixen la petita història, tan suculent com allionadora, però també els més apacibles. Així

Carles Rahola estudiava especialment els jueus a Girona, els episodis interns de les guerres napoleòniques, les visites fetes a la Ciutat dels quatre rius pels Reis, etc. Tot això no treu un àtom al mèrit de l'il·lustre erudit, ni disminueix en un sol mil·límetre la vàlua de la seva producció, però per mi defineix i precisa aquella tendència a l'apacibilitat de l'home que vessa el seu temperament en la seva obra.

Per la seva apacibilitat, Carles Rahola estimava amb tendresa infinita les coses benignes. Nova confirmació de la seva placidesa innata. Quan després

de la conferència de torn a l'Ateneu de Girona, el qual presidia des de la seva constitució, sortíem plegats per tal d'obsequiar al conferenciant amb un passeig al clar de lluna pel recinte de la ciutat arqueològica incomparable, Carles Rahola, sempre inefable i bo, s'abrandava fins el punt que si haguéssim tingut una percepció auditiva magnètica haguérem pogut auscultar una pulsació accelerada del seu cor. Un xic encorbada la seva gran còrpora per l'esforç de la pujada, anava fent remarques agudes sobre aquella portalada de punt rodó, o sobre la glòria dels car-

>> Regidors regionalistes i republicans a la Girona de 1920. A la fila del mig, Camps i Arboix, Coll i Turbau i Rafael Masó.

>> Camps i Arboix en una caricatura de l'època.

sadia en la selecció dels temes, el seu ampli ventall, l'ambició de promoure i divulgar la nostra història (de *La masia catalana a Verntallat, cabdill dels remences*, d'*El Decret de Nova Planta a Josep M. Pi i Sunyer*, d'*El Parlament de Catalunya a El tancament de caixes*). Però, i la seva vida? I el seu combat polític? Camps va mantenir un compro-

mís irreductible amb la llibertat, la democràcia, la tolerància i el seu amor al país. La seva trajectòria política va ser complexa («de l'arrauxament al prestigi acadèmic», com l'ha definit Josep Clarrà), però no tan allunyada d'un Rovira i Virgili o un Josep Sunyol, la branca del catalanisme liberal que acabà per fer costat a Esquerra Republicana.

Va servir Girona amb lleialtat i va haver de marxar del país precisament per les amenaces rebudes. Va passar els darrers mesos de la guerra a Perpinyà, quan tot s'enfonsava i la fugida esdevenia tragèdia, tal com ell ja havia previst, i alertat, en un memoràndum sobre la imminència d'una catàstrofe humana que uns mesos abans havia enviat a les autoritats franceses.

> reus nummulítics patinats pels grans soleis seculars, o sobre la veu de la campana del vell monestir del Cistell que en aquell moment trencava el silenci dens dels arcàdics paratges de la Vall de Sant Daniel... Aquestes petites coses a Carles Rahola, ànima exquisida, el colpien i l'encisaven. Sota la seu enorme bressant en la nit la seva mole imponent, la sensació de petitesa que a tots ens colpia, a ell el colpia més que als altres. Sentia aleshores una basarda d'alta categoria i ho expressava en veu baixa, com si fos una pregària.

Per a comprendre a Rahola com cal, és precís situar-lo en aquell indret. Tots els gironins d'esperit i de sensibilitat tenim la nostra ciutat de pedra com el millor conjunt arqueològic urbà de Catalunya i estimem aquell tros de l'urbs amb un amor gairebé físic. Us diré que ara, absents forçosos de la ciutat natal, molts de nosaltres el recordem amb entendriment aquell recinte, el qual ens ajuda a oblidar altres components de la ciutat, i més encara l'esperit que habita la nostra Girona. Doncs bé: Rahola ho sabia tot d'aquell recinte: sabia la història de cada carrer, sabia la història de cada casal noble; sabia la història de cada església i de cada convent; sabia la història de totes les institucions que havien sojornat o sojornaven en aquells llocs.

Recordo encara com exultava Rahola quan els Banyes àrabs foren rescatats de l'oblit i l'abandó per convertir-se en una joia arqueològica de gran classe, per a aureolar amb un títol d'honor universal el nom de la Girona del passat. Era tota aquesta Girona un gran festí espiritual per a Carles Rahola, atret per ella com si fos una núvia, precisament perquè aquella benignitat que d'allí emanava s'adeia meravellósament amb la seva apacibilitat fonamental.

Permeteu-me que evoqui un altre episodi directe entre Rahola i jo. Seria en una radiant diada de juny, en l'hora que el sol incendia les serres llunyanes amb els inicis de les postes refulgents, que ens trobàvem al balcó de l'Aula Capítular de la Seu, en ocasió d'acompanyar a Nicolau d'Olwer a examinar un Càdex antic o l'exemplar polimocromat que allí es conservava de l'Apocalipsi de Sant Joan. L'encís del paisatge des d'aquell mirador i en aquella hora, ens tenia corpresos i concentrats. Rahola no podia contenir-se, tanta era la seva satisfacció íntima, i agafat de mans a la barana del balcó anava repetint com si fos una cantinela: «Quin paisatge, Nicolau. Mireu, Nicolau, quin paisatge!». Era tota la gamma de la seva sentimentalitat selecta unificada en una sola nota de simplicitat i de suavitat, com la dolcesa d'una carícia femenina.

>> De líder d'Acció Catalana a Girona, Camps i Arboix passà a convertir-se en president del Partit Republicà Federal Nacionalista de les Comarques Gironines, adherit a l'Esquerra Republicana de Catalunya.

L'enemic irreconciliable

Camps, cosí del marquès del mateix nom, va tornar a Catalunya l'any 1949. I es va trobar un país gris, bullit, ple de sutge, envilit pel franquisme –el seu «enemic irreconciliable», en paraules seves–. Se submergí en l'estudi i en l'exercici de la professió. Es va convertir en un membre activíssim del Col·legi d'Advocats i de l'Acadèmia de

Jurisprudència i Legislació. No va parar de treballar i estudiar, l'únic espai possible per a un home de clara vocació política. L'any 1964 va ser escollit president de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Impulsà el Segon Congrés Jurídic Català de 1971 i hi participà activament. Va morir el 1975 als 81 anys.

Mai no va deixar de pensar en la seva Girona ni un instant. Tot i que era torroellenc d'origen, Girona fou sempre el seu centre d'interès: la terra, la pagesia, la gent, el paisatge. A la «capital dels quatre rius», com li agradava de dir-ne, hi va exercir d'advocat. Políticament, va començar de ben jove, a la Lliga, i va acabar a Esquerra, passant per Acció Catalana. Va ser diputat

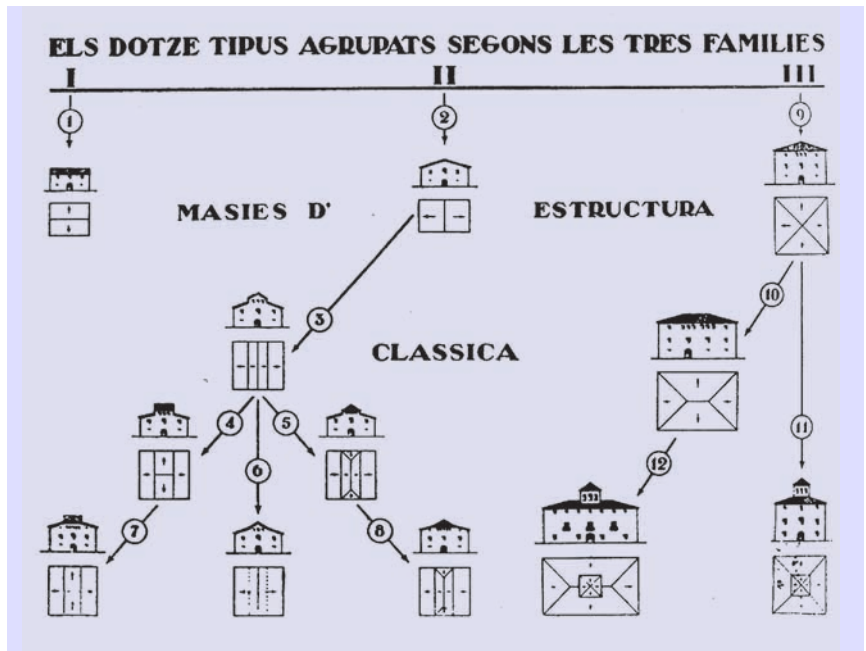
> Fora del marc de la seva gran passió d'investigador i literat, Rahola era també l'home apacible. Els qui el recordin en l'exercici de les seves funcions de Cap de Secció de la Generalitat de Catalunya, no podran desmentir-me. Allí, en aquell medi ambient tan diferenciat, Rahola era el mateix. Ell no era amic dels mètodes de treball impetuosos com les aigües del torrent, sinó que era amic de la pausa de les aigües del canal de regadiu. Quan la feina per atzar s'acumulava, Rahola era infortunat, perquè l'atabalament era per ell un dolor. Recordo que una vegada, en l'exercici del meu càrrec a la Diputació provincial arran de la proclamació de la República, vaig entrar un dia al seu despatx per a conèixer una dada urgent. La seva taula era plena de ben ordenats munts d'expedients. En ells cercà la dada, però després d'una curta recerca infructuosa, jo més vehement, impacientant-me, vaig començar a remenar papers per a ajudar-lo, i aleshores, ell, el bo, l'apacible, m'aturà la mà amb gest peremptori i em digué, entre enutjat i suplicant: «No ho toqueu, no ho toqueu!».

Aquest era l'home apacible, l'antítesi del polític combatiu, de l'escriptor polèmic, del ciutadà busca-raons, de l'intrèpid periodista. Escrigué centenars d'articles i no recordo que ni un sol fos un article de combat. No sé si era

soci del Centre Republicà, ell que era republicà de tota la vida. No és que es desinteressés de les coses de la política, al contrari, és que fins en mig de la passió que sentia per Catalunya i la República, ell no reaccionava amb l'exaltació dels altres, sinó amb apacibilitat. Qui sap si en fer-ho així, ell no tocava més de peus a terra que nosaltres mateixos!

Aleshores, direu, si era la suavitat, la placidesa encarada, per què el mataren? Si era així l'home, quina monstruosa aberració, quina suprema injustícia, quina diabòlica maldat el pogué portar davant del piquet d'execució?

El contrast entre la vida i la mort de Rahola és impressionant per inconcebible. Rahola, Carles Rahola, davant dels seus assassins! Si alguna bruixa de mala art hagués vaticinat a un gironí qualsevol que Rahola seria afusellat, la indignació del gironí s'hauria barrejat amb una gran riallada incrèdula. Hauria estat un averany foll i descosit, una heretgia, un impossible físic i metafísic. Ah si la sensació que feu a tots els gironins l'afusellament de Carles Rahola, jo la pogués infondre en l'esperit dels ciutadans del món sencer, quin anatema per a Franco i el seu règim! Quina vindicació per a nosaltres, els seus adversaris irreconciliables! Quina absolució per a nosaltres tots davant la història!

>> Camps i Arboix i, a la dreta, gràfic extret de *La masia catalana. Història, arquitectura i sociologia* (1976).

provincial, vicepresident de la Diputació el 1931 i alcalde el 1934 i el 1936. Amic de Claudi Ametlla, governador civil i membre com ell d'AC, i de Josep Irla, de qui fou adjunt, encara va tenir temps per ser president del GEiEC.

Navegar contra el vent no és fàcil. Més enllà del magnífic article de Josep Clara a la *Revista de Girona* i d'alguns

Ell ja havia alertat sobre la imminència d'una catàstrofe humana durant la fugida dels vençuts en un memoràndum enviat uns mesos abans a les autoritats franceses

articles escadussers, no hi ha ni rastre de Camps. Recuperar la memòria històrica, a Girona, passa per recuperar Camps i Arboix i l'objectiu únic de la seva vida, el de tants homes d'aquella generació formidable: fer de Girona i de Catalunya un espai de civilització i llibertat.

Quim Torra i Pla és editor.

> Doncs per què el mataren? Ningú no podrà explicar-ho furgant en els motius irrisoris de l'acusació fiscal, però aquesta ja n'assenyala la causa. Al fiscal que l'acusà se li escapà de dir que si a Rahola no se'l podia tenir per un polític actiu, ni per autor de la menor depredació, en canvi per la seva intel·ligència se l'havia de tenir per responsable de les depredacions alienes. Ja ho tenim! L'explicació de la tragèdia cal cercar-la més amunt, o millor, més endintre, cal cercar-la en un gran complex psicològic que pul·lula en els més profunds replers de la vilesa dels seus botxins, dels monstres de perversitat que són els nostres adversaris. Allí hi ha el pòsit nefast, allí hi ha el pol·len latent i destructor. Allí hi ha, diguem-ho amb un mot, això: l'odi a la intel·ligència!

L'odi dels que es revoltaven contra allò que no tenen. No ha cridat amb un esgarip sortit de les entranyes mateixes un dels més típics generals del règim: Mori la intel·ligència! Doncs ací ho teniu! Rahola, Carles Rahola, morí en símbol. En donar-li mort no podien pas matar-lo com l'home apacible que era i que abans he descrit, ni el podien matar-lo per una activitat política nul·la, ni per sedicions, si era la prefiguració de l'antisedició, ni al rebel si era la prefiguració de l'anti-rebel. Havien d'executar l'esperit que l'home portava a dintre.

I l'escrúpol del crim havia d'ésser tal que els seus assassins, consumat l'holocaust, no tinguessin més remei que acordar-li l'indult. Volien esborrar amb aquest ingenu subterfugi i amb aquest suprem sarcasme les traces oficials de llur inexplicable i vesànic homicidi.

D'aquesta manera la glòria de Rahola és encara mes alta. Ella s'incorpora al martirologi dels homes perseguits o sacrificats per les idees o l'espiritualitat que representaven, com els Giordano Bruno, Galileu, Joan Huss, Miquel Servet, herois de la llibertat i del pensament contra la intolerància. Així el dia que els gironins alcem a Rahola el monument de carreus nummul·tics tallats en aquelles pedres que fan de Girona la capital de la pedra picada, jo hi faria inscriure en la socolada aquesta llegenda: «El dia 15 de març de 1939, Carles Rahola, el més apacible dels ciutadans fou iniquament afusellat. Mai la Mort havia estat més injusta i l'esperit més triomfant».

D'aquesta manera, tots, contemporanis i venidors, en sentir-nos un xic sacrificats pel seu sacrifici, el perpetuaríem per un record vivent i perdurable. La seva mort hauria estat més fecunda, la seva alenada vital continuaria flotant en l'aire de la ciutat i fins podríem dir, la mà alta amb gest d'afectuosa salutació a l'amic que passa: Adéu Rahola!